3. AUTOCONSCIÈNCIA i TEISME: BESSONS SIAMESOS DE NAIXEMENT

Resum lliure. ***Analitzem aquests 30 punts i vegem quines conseqüències en surten***

1. *"Vàrem créixer **autoenganyats**; aviat atribuirem al Creador la nostra existència i passàrem a creure allò que havíem imaginat. El temps i la realitat intransigent demoliren el monarca que havíem construït; es va enfonsar i avui ja no existeix"*. Thomas Hardy, poeta britànic del segle XIX.

2. La capacitat humana de **ser conscient** marca l'*homo sapiens* com a ésser diferent respecte a altres formes de vida en el món natural. Aquesta diferència omple l'ésser humà amb un sentit de temor i ansietat que fa reconèixer la finitud humana. Hom no pot ser humà sense sentir-se envaït per l'ansietat.

3. **Els animals** no necessitin cafeïna per començar la jornada, ni alcohol per alliberar-se de tensions. No es coneix cap animal que necessiti un substitut dels pares, un cop deslletat. Els animals no necessiten tranquil·litzants per poder enfrontar l'estrès de la vida, ni tenen inclinació cap al suïcidi. Tots aquests comportaments es troben en l'*homo sapiens* perquè sorgeixen de la capacitat humana única d'assolir l'autoconsciència i abordar les preguntes sobre el significat de "no ésser".

4. Com els éssers humans organitzam nostres vides per bregar amb l'amenaça del no ésser (trauma de l'autoconsciència)? Per saber-ho, ens cal apropar-nos tant com puguem al **començament de la vida**. Aquest petit planeta, que anomenam Terra, existeix des de fa quatre o cinc mil milions d'anys. La primera forma de vida aparegué en una única cèl·lula després dels mil primers milions d'anys. Totes les cèl·lules es dividien i subdividien, sense més desenvolupament, durant uns tres mil milions d'anys. Fa aproximadament mil milions d'anys que s'aconseguí passar de la vida monocel·lular a la multicel·lular.

5. Fa aproximadament cinc-cents **milions d'anys** van aparèixer peixos als oceans, vida vegetal als estuaris, rius i finalment a la terra. Cinquanta milions d'anys després arribaren els insectes i les aranyes. En els següents cinquanta milions d'anys seguiren els amfibis. Passaren encara cent cinquanta milions d'anys fins que arribaren els rèptils i els dinosaures. Fa uns seixanta-cinc milions d'anys que començaren unes criatures de sang calenta, anomenades mamífers.

6. **L'*homo sapiens***, fa dos milions d'anys, tingué un desenvolupament molt tardà en la història dels mamífers; foren entre cent mil i cinquanta mil anys, si el que defineix l'ésser humà és l'autoconsciència i el llenguatge.

7. Durant milions d'anys, les criatures vives que habitaven aquest planeta naixien, vivien i morien **sense tenir consciència** de si mateixes., sense necessitat, desig o capacitat d'abordar la mortalitat o la intencionalitat. No tenien consciència de qui eren ni del que feien. Defensaven el seu territori instintivament quan era envaït, o fugien quan no hi havia remei, si percebien un perill. Quan els arribava el moment de morir, ho feien sense temor ni dol. No tenien consciència de ser o existir; tampoc memòria conscient del passat i no podien anticipar el futur; per tant, no tenien consciència d'estar destinats a no existir, participaven en la interminable lluita biològica per la supervivència.

8. **Cap criatura** contemplava el sentit de la rutina diària o plantejava qüestions sobre el sentit de la vida. Ningú tenia capacitat d'imaginar i, per tant, d'anticipar les necessitats o perills futurs. Cada criatura subhumana responia només a l'estímul del moment, sense plantejar-se cap de les grans qüestions de la vida i sense encarar cap de les ansietats que provoquen inevitablement la consciència de la finitud.

9. Aleshores succeí quelcom nou: la incipient autoconsciència entrà a la vida d'aquest planeta. Fou una cosa radicalment nova; s'estava iniciant una **revolució: naixia l'autoconsciència**.

10. A mesura que augmentava la consciència de la mortalitat en els humans, un terrible sentit d'ansietat s'apoderava d'ells. La brevetat i la incertesa de la vida humana es convertiren en realitats existencials operatives. Sobtadament saberen que **la mort era inevitable** i els envaí un sentiment aclaparador d'angoixa. En aquestes noves criatures, recentment conscients de si mateixes, va néixer una gran necessitat de trobar sentit, permanència i estabilitat en un món que sobtadament semblava transitori, inestable i sense sentit.

11. Si els nostres avantpassats no haguessin après a bregar amb l'angoixa que acompanya l'autoconsciència, aquesta hauria demostrat ser una fase inútil de l'evolució. La supervivència estava en dubte, però **aprengueren a adaptar-s'hi** de diverses maneres: vida comunitària, lideratge d'un "cap" amb poder humà i diví, protecció d'una cova, descobriment del foc... El mitjà més poderós de tots fou el concepte teista de Déu, principi que anomenam religió.

12. Freud, l'any 1927, suggerí que la resposta primària de l'ésser humà al trauma de l'autoconsciència era l'experiència de la histèria. Calia inventar un termòstat emocional per controlar aquesta histèria. La supervivència ho exigia. La creació de **formes religioses teistes** va ser-ne l'element.

13. Els primers humans cregueren que **el món estava ple de vitalitat**. Els rius fluïen. El sol sortia cada dia. La lluna discorria sobre un eix regular. Les estrelles fulguraven al vast firmament. Observaven els trons i llamps i que des del cel queia la pluja. Els boscos, rius i oceans estaven plens de criatures vivents. Tot el món era un formiguer de vida, la mateixa vida que els humans, ara autoconscients, sabien que posseïen.

14. "*Jo som jo mateix*", primera definició d'autoconsciència. Conseqüentment s'assumí que hi havia **molts altres "jo"** que governaven les forces que apareixen en tota vida. Calia viure en harmonia. "Potser no estic sol" va ser la conclusió d'aquesta incipient autoconsciència "*Potser puc fer que aquestes forces poderoses treballin per a mi o almenys no en contra* meva. *És possible que vulguin ajudar-me, protegir-me, vetllar per mi. Sembla que no tinc poder sobre el vent i les onades, el sol i la lluna, però tots aquests aspectes de la vida del meu món m'afecten i afecten radicalment la meva supervivència*."

15. El teisme va néixer com a definició dels **poders en la natura**. Fou inventat per éssers humans, conscients i temorosos, per ser ajudats en la tasca de dominar la histèria provocada pel trauma de l'autoconsciència i l'amenaça del no ésser. La primera forma de teisme va ser creure que tota força de la natura estava animada per esperits que podien ser benèvols o demoníacs, capaços de respondre a les necessitats humanes. L'**animisme**, una forma de teisme, encarna la suposició humana que tota vida està animada i sorgeix dels esperits que habiten en totes les coses.

16. Quan els éssers humans evolucionaren de caçadors a recol·lectors el teisme s'adaptà al cicle de la fertilitat, clarament femení i la definició teista del poder diví s'expressà en termes de **matriarcat** i de deïtats femenines. La divinitat teista passà per una fase en què Déu era identificat en femení.

17. Després els humans van aconseguir postular una **deïtat masculina** que governava el cel i estava vinculada a una deïtat femenina identificada amb la Terra. La pluja es va considerar el semen diví que el Pare Cel enviava per impregnar i fertilitzar la Mare Terra. En èpoques de guerra o de cacera l'èmfasi en el masculí començà a substituir el sentit exclusiu del principi femení com a font divina de la vida.

18. En algunes cultures el teisme desembocà en **politeisme** amb deïtats com Zeus, Hera, Júpiter, Juno. En els pobles nòmades el teisme evolucionà vers el monoteisme; tot el poder s'establia en una sola deïtat masculina, poderós guerrer que dirigia el poble a la batalla i gran protector que vigilava el territori. Per exemple, el déu egipci, l'assiri, el déu filisteu... Amb el temps s'expandiria més enllà de les fronteres tribals; pensem en Moisès entre els jueus, o Amenhotep a Egipte.

19. El **monoteisme universal** - idea destinada a créixer - va aparèixer. Adoptà diferents formes litúrgiques i culturals. El cristianisme fou la versió occidental, l'islam l'oriental, i més enllà hinduisme, budisme i confucianisme. El judaisme s'escampà a Occident, i moviments minoritaris com els jainistes, els sikhs i altres cultes mistèrics poblaren la resta del món.

20. Es parlà d'un sol déu, únic Déu. Per fi, el teisme havia aconseguit definició contemporània. En les diverses tradicions **el déu teista** era sempre "un altre", algú extern, figura divina, sempre sobrenatural, que els humans podien conèixer i comunicar-se amb ell. A més, se suposava que explicava tot el que sobrepassa l'enteniment humà. En definitiva, el teisme ens ha acompanyat des de l'animisme primitiu fins al complex monoteisme modern.

21. El déu teista va néixer com un **mecanisme humà d'adaptació**, creat per criatures traumatitzades per l'autoconsciència i l'ansietat. Va ser dissenyat per descobrir l'existència d'un poderós aliat diví en la lluita per la supervivència. Si el teisme es desenvolupà com resposta humana a l'amenaça del no ésser, cal esperar que el trauma i la història retornin quan el teisme agonitzi.

22. **Els nostres avantpassats** atorgaven caràcter personal a pedres, cavernes, rierols, animals, llamps, sol, pluja, trons, aigua, arbres, estrelles, oceans... pràcticament a tot el que coneixien. Dissenyaren un sistema religiós que els permeté cercar el poder sobrenatural del qual depenia la seva supervivència. Així aquests humans espantats podien contenir les seves pors pensant que tenien un cert control sobre les forces de l'univers que, mitjançant pràctiques religioses, esperaven domesticar, o almenys manipular per atendre les seves necessitats humanes. Nombrosos expressions religioses foren catalogades com a voluntat de Déu revelada.

23. Els nostres avantpassats crearen enormes esferes de poder ocupades pels **sacerdots,** xamans o persones amb capacitat per destriar la voluntat de la divinitat. També elaboraren actes de lloança, himnes i salms perquè la deïtat teista fos conscient que els humans la reconeixien.

24. Això no ha canviat; diu la **litúrgia actual:** "*Beneït siguis, Senyor, Déu dels exèrcits, sempre lloat i exaltat pels segles dels segles*". Les oracions invoquen Déu amb títols grandiosos: "*Déu totpoderós i etern", "Pare Misericordiós", "Déu que estima totes les coses".* Diem a la deïtat que som "*transgressors miserables*". Ens reconeixem pecadors perquè*: "Som condemnats, però salvats davant del tron de la gràcia*", com si el poderós déu teista ens exigís una actitud masoquista o despectiva en el culte.

25. *No es pot qüestionar que la nostra deïtat és l'única veritable; se'ns ha atorgat només a nosaltres per revelació directa. No hi ha salvació fora de l'Església. Un determinat dirigent eclesial posseeix la infal·libilitat. Un llibre sagrat anomenat "la paraula de Déu" és infal·lible*. Totes aquestes expressions volen eliminar la incertesa i sorgiren en l'intent humà de **manejar l'angoixa existencial** de l'autoconsciència. Així, el teisme ha servit per tenir la història sota control, tot posant rostre piadós a la por humana i fent que l'amenaça del "no ser" i el trauma de l'autoconsciència fossin manejables.

26. Però en aquest món postmodern, **el teisme està agonitzant**. Cada nou descobriment sobre el món natural provoca ruptures a l'àmbit reservat anteriorment només a Déu. Cada dia que passa deixa menys espai, gràcies al progrés del coneixement. El Déu teista s'està fent irrellevant, innecessari. "*Déu ja no té feina*", diu el filòsof Goulder.

27. L'autèntic dilema que enfronta l'ésser humà avui és: **Pot sobreviure la fase evolutiva** que ens conduí a l'autoconsciència? Autoconsciència i teisme són elements bessons siamesos des del seu naixement. El trauma renovat de l'autoconsciència ens observa implacablement quan assumim la mort del teisme i veiem l'auge del fonamentalisme històric i irracional. La nostra dependència és cada vegada més gran d'estimulants com cafeïna, drogues, alcohol i tabac. Aquestes substàncies han esdevingut les nostres aliades en la batalla contra la història de l'autoconsciència; els antidepressius són articles d'ús diari a casa nostra i el suïcidi és una realitat que està creixent.

28. **Preguntes.** Si el teisme mor, Déu també mor? Podem admetre-ho sense autodestruir-nos? Els éssers humans podem continuar evolucionant vers nivells d'autoconsciència més elevats? La nostra autoconsciència pot ser el mitjà pel obrir-nos a dimensions no teistes de la nostra existència, fins i tot definicions no teistes de Déu? La nostra autoconsciència, cada vegada més gran, pot relacionar-nos amb el fonament del nostre ésser, que és molt més del que som, i també part del que som? Podem imaginar una transcendència que entra a la nostra vida, que també ens crida més enllà dels límits de la nostra humanitat, no un ésser extern sinó Fonament de Tot Ser, fins i tot del nostre? És possible una transcendència que ens porti a una nova humanitat?

29. Per obrir-nos de manera diferent per descobrir el Fonament de l'Ésser, que puc trobar i conèixer dins meu, serveixen les preguntes més profundes d'aquest mil·lenni. El teisme agonitzant ja no fa possible reviure sistemes moribunds. Ha arribat el moment de **crear alguna cosa nova**, una nova forma d'afirmar l'autoconsciència com un valor i buscar-hi el que és real, autèntic i etern. Això és el que el món cerca de maneres diferents. Poden canviar els sistemes religiosos del passat per proporcionar les bases d'una expansió de la consciència en el futur, una humanitat elevada, una criatura més noble.

30. "*Expansió de la consciència, humanitat elevada, criatura més noble*". Aquesta és avui la **principal qüestió** davant dels sistemes religiosos, però rarament és present dins les estructures institucionals, edificades per facilitar a la gent la recerca del sagrat. Els éssers humans hem de començar una nova exploració del que és diví; cal destriar una visió del que és sagrat més enllà del teisme, però no més enllà de la realitat que anomenam Déu.